

Томислав М. МАТИЋ*
Универзитет у Београду
Филолошки факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 19. 10. 2023.
Прихваћен: 29. 2. 2024.

ЛИНГВОСТИЛИСТИКА ПОСВЕТА ЈОАКИМА ВУЈИЋА

У раду ће се на корпусу дела Јоакима Вујића анализирати социолингвистичке, морфосинтаксичке, синтаксичке, прагматске и лексичке одлике језика посвета разнородним његовим делима. Настојаћемо да утврдимо инвентар лингвостилистичких механизма којима се језик посвете издваја у односу на језик дела којем претходи, те на језик епохе у целисти, односно у којој мери се тај језик ослања на виши, славеносрпски регистар с једне или народни језик, с друге стране.

Кључне речи: посвета, Јоаким Вујић, народни језик, славеносрпски језик, ред речи, синтакса, прагматика.

0. Како бисмо на најбољи начин приказали језички динамизам славеносрпске епохе, одабрали смо Јоакима Вујића и његов богати литерарни опус. Просветитељска тежња да се српском роду подари нужна литература с којом би бар на неки начин могао стати уз раме с просвећеним европским народима, народима који су имали срећу да им се не деси културни и образовни дисконтинуитет, имала је за последицу да су се у опусу „славеносрпских литератора”, у нашем случају Јоакима Вујића, могла наћи дела различите функционално-стилске и прагматске, дидактичке концепције, те као таква бити идеалан корпус за језичку – граматичку и стилистичку анализу. Иако је Јоаким Вујић упамћен и на асоцијативном плану препознатљив као оснивач првог српског позоришта, „његов стваралачки опус не чине само драмска дела, напротив. Путописи, поезија, аутобиографска и дневничка дела, различити уџбеници и приручници, ауторски или у преводу, чине га једним од најплоднијих стваралаца свога, славеносрпског, времена, и управо том разноврсношћу литерарног израза драгоценим за језичка истраживања епохе” (Матић 2020: 137).

* t.matic@yahoo.com

Предмет анализе у нашем раду биће посвете у делима Јоакима Вујића, те на првом месту покушај да се кроз језичку анализу утврди степен њихове лингвостилистичке маркираности. Наиме, посвете и предговори су јасно графички издвојене и неизоставне целине која претходе готово сваком делу писаца славеносрпскога времена. На тај начин су се аутори, у посветама, захваљивали најчешће појединцима који су финансијски или на какав други начин помогли штампање дела, док би се у предговору обраћали читаоцима и готово програмски објашњавали „ползу” својих дела.

Хипотеза с којом приступамо анализи је да језик посвете свакако припада (нај)вишем стилском регистру, односно да је степен славизираниости изузетно висок. Посвета, предговор и сам текст књиге би требало да јесу у градуалном односу, где би текст књиге, иако славеносрпски, био најнижи регистар, текст предговора виши, а текст посвете највиши стилски регистар. То би се могло објаснити чињеницом да се у тексту посвете веома формулаично и китњасто говори о (важним) људима, њиховом доприносу култури, политици, или на какав год начин и будућности српскога народа,¹ док се у предговорима, осим програмскога, истиче такође део о важности и величини конкретне књиге, али и важности и величини самога аутора. И један и други регистар имају у себи елементе „пропагандног” дискурса тога времена, који са собом у пројектованој мери носи све упечатљиве атрибуте славеносрпског језика, па и синтаксе и прагматике, у овоме раду за нас најинтересантније. Покушаћемо да те своје претпоставке докажемо на структурном и структурно-семантичком (морфосинтаксичком, синтаксичком и (донекле) лексичком) плану – као и да утврдимо евентуалну стилистичку и прагматску маркираност која би била или резултат, односно узрок или само пратилац назначених граматичких механизма.

У литератури су ретки радови који се баве језиком посвете као специфичним дискурсом славеносрпске епохе, те његовом структурном и стилском анализом. Издваја се, свакако, рад А. Милановића „Језичко-стилска анализа Вукове посвете у *Писменици*” (2019: 99–115). Аутор детаљно анализира текст Вукове посвете архимандриту Милентију Никшићу, упранику манастира Фенек, у *Писменици* из 1814. Прилог је конципиран веома прецизно и прегледно по следећим поглављима: *Графијско-ортографска норма*; *Графостилистички елементи*; *Фонетско-фонолошке специфичности*; *Славеносрпске морфолошке црте*; *Синтакса*; *Лексика*; *Жанровска норма* и *Отклон од нормe*. Ако узмемо у обзир да је ово готово па устаљен концепт у анализи славенизама, ослонићемо се на њега у раду, с тим да ће нарочита пажња бити посвећена синтаксичком и стилистичком аспекту језика Вујићевих посвета.

За наше истраживање веома је значајан још један рад А. Милановића где се анализира славеносрпски текст, те његова стереотипност и клишетираност, а посебно наглашавају нормирани типови текстова: писма, посвете и

¹ А. Милановић (2019: 110) описујући жанровску норму посвете наглашава да су посвете „у тадашњој српској култури углавном имале устаљену дужину па и композицију: кратак текст морао је нагласити величину и значај личности којој се дело посвећује, а и њене титуле и звања, њен друштвени углед и жељу да допринесе културном и цивилизацијском напретку заједнице”.

предговори. (2018: 133). У раду се даје исцрпна фонетска и граматичка анализа писма Вука Караџића Јернеју Копитару из 1814. године. Аутор говори о славеносрпској ћирилици, морфонолошком правопису, употреби руских, односно рускословенских морфосинтаксичких образаца, о барокној реченици и њеним сваколиким инверзијама, те наглашава лексичку конкуренцију славенизама и народних (домаћих) речи:

Фреквенција славенизама необично је висока, и одговара моделима састављања посвета и писама значајним особама, у којима је требало постићи што виши стил. Такав стилски ефекат се најлакше постигао високом фреквенцијом сложеница, а у наведеним текстовима то су обично оне са првим елементом *благо-*, *високо-* и сл. (Милановић 2018: 136).

Веома је значајно да аутор не само што издваја језик посвета као формулаичан језик са доминантним славеносрпским цртама, већ наглашава и стилску условљеност одабиром (важне) особе којој је текст намењен.

Рад А. Младеновића *Посвета Стефана Живковића у књизи „Прикљученија Телемака“* даје филолошку анализу посвете Живановићевога превода, али се концепт посвете у овоме роману умногоме разликује од посвета које анализирамо у опусу Јоакима Вујића. Наиме, како и сам Младеновић каже, она је више предговор који је „[Живковић] писао упрошћенијом графицијом и правописом, чиме је одступао од славеносрпске традиције, и изнео је овде своје погледе на карактер српског књижевног језика свога времена” (Младеновић 2008: 317)². И. Цветковић Теофиловић пише о обележавању квантитета слогова на примеру посвета из славеносрпске епохе (2016: 27–48), где помиње и посвету Вујићевом *Путешествију по Унгарији*. Иако је корпус веома сличан нашем, можемо закључити да он представља само оквир, а не циљ истраживања, а свакако да ни ортографија ни акцентуација нису централно место нашега истраживања.

Предмет анализе у раду биће посвете следећим делима³ Јоакима Вујића:

Руководство кь французстѣй грамматикѣ (Будим, 1803. – архиепископу (митрополиту) Стефану Стратимировићу), Трст, 1803. [ФРА]⁴

² Исти аутор (1995) анализирао је предговор и поговоре трију дела из српскоословенске епохе нашега језика, дајући текстуалне и филолошке напомене, углавном у вези са типографским, графичким и, донекле, морфосинтаксичким карактеристикама. Стилских и прагматских осврта на специфичности текста предговора (и поговора) у раду нема. Међутим, у закључку рада Младеновић дискретно истиче дијатописку условљеност језичких разлика у анализираним текстовима: „[текстови] се више међусобно разликују неголи што се подударају. То је и природно очекивати, јер су састављени у различитим срединама и од различитих људи мада, истина, у врло кратком временском распону” (Младеновић 1995: 69). Иако се у раду анализира дискурс друге језичке епохе, представљају резултати других језичких манифестација, за наш (шири истраживачки) рад и хипотезе о дијатопиској и дијахронијској условљености језичких специфичности Вујићевога дела – овај Младеновићев чланак веома је значајан.

³ Треба нагласити да поједина дела Јоакима Вујића чије ће синтаксичке специфичности бити предмет анализе нашег ширег истраживања овде неће бити представљена будући да у њима нема засебно истакнутих предговора и/или посвета – или уопште или су наведени у форми чија анализа не би била значајна.

⁴ У угластим заградама дате су скраћенице назива Вујићевих дела које ће се користити даље у раду.

- Любовная зависть чрезъ едне цѣпеле (Будим, 1805 – Николају Куртовићу и Димитрију Поповићу, тршћанском, односно новосадском трговцу); Трст, 1805. [ЦИП]
- Остроумная домышленія Бертолда едногъ мудрогъ и хитроумногъ селянина (Будим, 1807. – Евтумију (Јефtimiју) Христићу, земунском трговцу); Земун, 1806. [БЕР]
- Крещалица (Будим, 1814. – Петру Стојановићу, трговцу арадском), Пешта, 1814. [КШ]
- Великодушна жена Лунара у Персиі (Будим, 1815. – Самуилу Ненадовићу, сенатору Баје); Пешта, 1815. [ЛУН]
- Училище добродѣтели (Будим, 1823. – славеносрпском друштву (обществу) у Трсту); Будим, 1822. [УД]
- Новѣйше землеописаніе цѣлаго свѣта (Будим, 1825. – општини панчевачкој); Пешта, 1824. [ЗЕМ]
- Путешествіе по Сербіи (Будим, 1828. – Милошу Обреновићу, књазу Србије); Крагујевац, 1827. [ПС]
- Прибавленіе къ училищу добродѣтели (Будим, 1830 – кнегињи Љубици Обреновић (Вукомановић)); Сентаандреја, 1827. [ПУД]
- Животоописаніе и чрезвычайна нѣгова приключенія (Карлштад, 1833. – Евстахији Арсић (Цинић), славеносрпској списатељици); Темнишвар, манастир Бездин, 1832. [ЖИВ]
- Путешествіе по Унгариі, Валахиі, Молдавіи, Бессарабіи, Херсону и Крыму (Београд, 1845, Спиридону Филиповићу Сундечићу, архимандриту манастира Гиржавка у Бесарабији); Кишинев, манастир Гиржавка, 1842. [ПУН]
- Сербскій вождь Георгій Петровичъ, иначе нареченный Црный или отятые Београда отъ Турака*⁵ (Нови Сад, 1843 – кратка посвета сени Карађорђевој) [КАР].

Анализу ћемо конципирати управо на подацима које смо навели уз називе Вујићевих дела. Након анализе граматичких и лексичких славенизама у тексту посвета, покушаћемо да дефинишемо евентуалну прагматску условљеност одабира језичко-стилских средстава којима се текст посвете карактерише и нужно подиже у виши регистар, а затим и степен њихове евентуалне дијахронијске и дијатопијске условљености.

1. Графостилистички елементи у посветама. Готово све посвете у делима писаца славеносрпске епохе (код Вујића, у нашем корпусу све сем једне) имају дводелну композицију, где би се први део односио на фиксирану конструкцију, синтаксички углавном обележену дативом имена и титуле (титула) особе којој се дело посвећује и варијантама потписа самога аутора, а други на својеврсну синтаксичку и семантичку експанзију управо првога дела. Имајући то у виду, на самом почетку анализираћемо графостилистичке елементе у Вујићевим посветама, а који су доминатна одлика управо назначеног краћег, насловног дела посвета, дела посвете који би се као такав могао сматрати еквивалентом конвенционалне посвете у савременом језику⁶.

У десет од једанаест посвета први њен део је издвојен на засебној страници књиге. Изузетак је посвета Јефtimiју Христићу у делу *Остроумная домышленія Бертолда едногъ мудрогъ и хитроумногъ селянина* где други, шири део почиње на истој страници и раздвојен је само линијом испод потписа аутора (*преводитељ*). Касније у раду када се будемо бавили прагматском условљеношћу језичких манифестација, понудићемо објашњење за овакав случај. Углавном, текст насловног дела посвете заузима целу страну,

⁵ Курзивом истакнут назив драме будући да је у њој посвета адресирана на јунака драме, а не на онога ко је омогућио њено штампање.

⁶ Уп. Савић 2009.

а ако то није случај, онда је центриран (или благо привучен врху странице), с тим да је сам потпис Вујићев (који се разликује од посвете до посвете, те ће и он бити предмет прагматске анализе) при дну странице, приближавајући се тако епистоларном дискурсу. Штампарски стил је комбинација разних начина истицања. Величина слова – најчешће комбинација различитих величина верзала, где су име и презиме особе којој се дело посвећује исписани највећим фонтом. Негде је, што је чешће, посебно издвојено само презиме, а у једној посвети је то само име. Изразито славизирани атрибути који претходе имену и титуле које му следују такође су исписани верзалом, али мање величине. Истицање важности верзалом најчешће (9/11) прати и истицање масним словима (болдом). Остатак текста овог изузетно формулаичног дела посвете исписан је обичним слогом (који може варирати по величини такође) и везује се за крај реченице, непосредно пре потписа аутора. Одређене верзије курзива могу се видети у тексту три посвете, и све су у ствари варијације датива опште титуле *господар* (*господару*, *господаромъ*, *государу*), који може бити и удвојен, а по узору на моделе на латинском језику.

Уз нове (празне) редове, који су такође легитиман графостилистички инструмент, све ово представља осмишљен и клишетиран начин како да се на најбољи начин искаже захвалност особи (или институцији, у два случаја) која је омогућила штампање књиге, те да се истакне важност личности, њених стварних и куртоазно смишљених титула и звања, и то на начин да је њено име исписано највећим верзалом, на центру странице, а потпис аутора обичним, најмањим словима у самом њеном дну. Ваља напоменути да и у другом, дужем делу посвета има графостилистичких елемената: верзалом (болдом) и узвичником истиче се вокатив који је уобичајени почетак тога дела. Унутар самога текста чести су верзали титула личности праћени формалном посесивном заменицом (ВАШЕМУ ПРЕВОСХОДИТЕЛСТВУ, МИЛОСТИВЇЙШИЙ АРХІПАСТЫРЮ; ФРА), писање великог почетног слова у формалним облицима личних и посесивних заменица, те титулама које им у тексту следе (Вамъ Милостива Госпоже Княгиньо, Вамъ Славна Госпоже; ПУД), писање великог почетног слова личне и присвојне заменице за друго лице јединице (а чрезъ Твое добродѣтели, Твою премудрость, и Твое благо-склоности, принесеа еси; ПС), те сличне варијације величине и типа фонта у мањој мери.

2. Синтакса Вујићевих посвета. Ако узмемо да је иманентна особина славеносрпске синтаксе барокна реченица, њена гломазност и неразумљивост, засебна анализа поменутих двају делова посвете поново је наметнута. Први део посвете је, као што смо рекли, изразито формулаичан, тако да доминатне синтаксичке особине у њему могу бити само констатоване, не превише анализирани. У другом делу, који је невелики и сам, покушаћемо идентификовати препознатљиве особине славеносрпске реченице, ред речи (постпозицију предиката, атрибутску инверзију, интерполацију), реченичну кондензацију, те синтаксички паралелизам.

Први, насловни део посвете је, дакле, структурно фиксиран, почиње најчешће изразито славизираним сложеничким конгруентним атрибутима који

претходе општој титули, затим имену и презимену личности којој се аутор обраћа, те титулом и звањем (или звањима) (све) у дативу и на крају кратком реченицом којом аутор експлицира свој однос с њима, и сам предмет посвете. Наравно и у овој (готово доследно) једној реченици могу се констатовати поменуте славеносрпске реченичне доминанте, наравно изузимајући постпозицију (дела) предиката која је овде део обавезујућег модела.

Посесивни атрибути су углавном постпонирани (*благородному и благоизабранному обществу пачевачкому, милостивымъ господіямъ, благодарѣмъ своимъ*: ЗЕМ; верховному вожду народа себрскога: ПС;), али могу бити и у антепозицији (*сенатору, своему многопочитаемому пріятелю*: ЛУН; *моей первѣй и единѣй покровителицы*: ЖИВ) или чак бити и комбиновани у истој реченици, *благородному и високопочитаемому обществу славено-сербскому цесаро-кравлевскаго свободнаго града и пристанища Триеста*: УД. Уланчавање славизираних атрибута који претходе имену особе којој се дело посвећује, уланчавање титула и звања, одликовања која имену следе – представља синтаксички паралелизам, у мери у којој једна реченица и једна насловна страна то дозвољавају.

Други структурни, централни део текста посвете доследно почиње вокативним синтагмама, формализованим у складу с односом између Вујића и особе (институције) којој дело посвећује, графички обележених узвичником на крају (БЛАГОРОДНОЕ и ВЫСОКОПОЧИТАЕМОЕ ОБЩЕСТВО! ЗЕМ; ВАШЕ КНЯЖЕСКО СІЯТЕЛСТВО, МИЛОСТИВА ГОСПОЖЕ КНЯГИНЬО! ПУД; БЛАГОПОЧТЕНОРДНЫЙ Господару брате! КШ). Наравно, на атрибутској позицији и овде су изузетно славизиране сложенице, најчешће с првим формантом *благо-*.

Архипримери барокних реченица у овом делу тескта посвете су веома чести. Издвојићемо неколике репрезентативне примере гломазне барокне реченице:

Опоминаюуци мене на знаменитоважна и великодушна благодарѣнія она коя самъ я имаю щастіе пріимати отъ Его Княжескаго Сіятелства Государа Князя Милоша Обреновича Вашего же дражайшаго Супруга во время моего у двору Вашему благополучнаго пребыванія, и симъ опоминаніемъ возбужденъ, узимамъ дерзновіе Вамъ Милостива Госпоже Княгиньо едно дѣло чрезъ мене изданно подъ именемъ: Новоизобрѣтенное и Благоустроенное Прибавленіе ко Училищу Добродѣтели всенижайше посвятити, ПУД; Признаю, что сіе малое дѣло, еже не содержитъ ино, кромъ начала Французскія Грамматіки, не достоинъ ВАШЕМУ ПРЕВОСХОДИТЕЛСТВУ посвященно быти; но не взирая на сіе, дерзаю ВАШЕМУ ПРЕВОСХОДИТЕЛСТВУ оное аки нашему Охранителю и Заступнику въ Наукахъ и Просвѣщеніихъ всепохорнѣе предложить, ФРА; Зато я отъ стране мое како ВАШЪ присный, благодарный и припознательный кліентъ, за освидѣтельствovati ВАМЪ всепохорнѣе благодареніе за онолика милостива ВАША Отческа Благодарѣнія, коя сте ВЫ мени нуждотерпящему сочеловѣку великодушно указали — жертвуемъ ВАШЕМУ ВЫСОКОПРЕПОДОБИЮ аки моему великодушному Меценати настоящую кнѣгу како едно неоцѣненно сокровище вѣчнаго ради воспоминанія моего !! ПУН; Ова е радость возбудила и мое сердце, Васъ се опоменути, и Вамъ ову смешну Комедію именуему Любовная зависть чрезъ едне Ціпеле въ знакъ Вашеѣ къ мени имаюћегъ⁷ Пріятелства и любви

⁷ Ово је редак пример да Јоаким Вујић у своме делу користи графему 'h'.

посветити, ЦИП, понеже да самь многе притяжатели и отмъене нашего Благочестія Націоналисте писменно и усменно на спомоществованіе ове книге просіо и позывао, ЗЕМ.

Можемо рећи да се (скоро) све синтаксичке, односно реченичне специфичности славеносрпскога језика могу евидентирати у наведеним примерима. Њена дужина, односно гломазност на првом месту. Раздвојеност субјекта и предиката је толика да се и сам Вујић у трећем примеру одлучује да испред предиката напише црту како би помогао читаоцу да препозна његову позицију, од субјекта одвојену уланчаним атрибутским, односно прилошким одредбама. Иако овде предикат није постпониран (исказан је простим глаголским обликом), дистанца између субјекта и предиката чини да се и ова реченица осећа као славеносрпска. У осталим реченицама глагол је постпониран, а удаљеност двају делова сложенога предиката свакако утиче на разумевање саме реченице.

Конгруентни атрибути, нарочито посесиви, чешће су у постпозицији у славеносрпском дискурсу и у Вујићевом језику уопште, мада и њихова употреба у немаркираној позицији, испред именице није ретка у језику епохе. И овде видимо различите примере позиционирања атрибута, постпониране (у двору Вашему, ради воспоминанія моего, отъ стране мое), антепониране (аки нашему Охранителю и Заступнику, мое сердце, жертвуемъ ВАШЕМУ ВЫСОКОПРЕПОДОБИЮ аки моему великодушному Меценати) па и комбиновано употребљене унутар исте реченице (отъ Его Княжескаго Сіятелства Государа Князя Милоша Обреновича Вашего же дражайшаго Супруга во время моего у двору Вашему благополучнаго пребыванія). У претходном примеру учавамо и интерполацију ППК у функцији одредбе места између делова (двају конгруентних атрибута) именичке синтагме. Интерпонирана је и кондензована дативна конструкција у примеру *въ знакъ Вашеѣ къ мени имающеѣ Пріятелства и любви*, као пример још једне синтаксичке универзалије језика епохе. Примери антепозиције падежних атрибута такође су чести у Вујићевом језику, овде бележимо пример, *отмъене нашего Благочестія Націоналисте, где је падежни атрибут додатно и интерпониран.*

Синтаксички паралелизам, претпостављамо због дужине саме посвете није пречесто коришћен у овом сегменту Вујићевог опуса. Могу се издвојити неке прилично честе напоредне синтагме, али се не може тврдити да оне нису у духу народног (савременога) језика (безъ Вашего великодушія и Вашего заступленія; радостнымъ сердцемъ и искренномъ душомъ моѣомъ, ЗЕМ), већ да заправо представљају конституенте у саставном напоредном односу. Једино се поменуто уланчавање атрибута или титула, односно звања може донекле окарактерисати као паралелизам, с тим да би се и ту предност могла дати тежњи ка гломазности и китњастости, а не правилном дуплирању (сложених) реченичних конституената.

3. Прагматска, дијатопијска и дијакхронијска условљеност језичких карактеристика Вујићевих посвета. У овом делу рада ћемо покушати да утврдимо како и у којој мери се језик Вујићевих посвета мења у односу на то коме су посвећене, где су објављене, односно написане и када су написане. Анализираћемо постоји ли основа да тврдимо да се избор графостили-

стичких средстава с једне, као и степен славизираности Вујићеве синтаксе могу објаснити извесном прагматском, дијахронијском или дијатопијском условљеношћу.

Од 11 посвета чији текст анализирамо (не рачунајући посвету Карађорђу у драми с његовим именом) 6 је штампано паралелно на два језика. У 3 случаја у питању је француски, у 2 латински, а једном је то и италијански језик. Можемо претпоставити да двојезичност посвета говори или о друштвеном статусу личности којој се дело посвећује или о односу Јоакима Вујића с њом или према њој. Двојезичне су посвете књажевском пару српском, црквеним великодостојницима, славеносрпској списатељици и тршћанској општини.

Двојезичност посвета кнезу Милошу и кнегињи Љубици очекивана је с обзиром на њихов положај и углед, те на Вујићеву искрену одушевљеност Србијом Милошева времена (ако је судити по написаном у путопису из Србије). Ако се узме да је латински језик тада, а донекле и сада језик аксиоматске вредности, нешто у чију се исправност не сумња, одабир баш овог језика за посвету српском владару, прагматски је очекиван и оправдан. Вујић не сумња у исправност Милошеве владавине, а с друге стране немали временски период и био је у Крагујевцу под покровитељством Књаза и на „плати државној”. Начин пишчевог обраћања Књазу у самом тексту посвете је веома интересантан и помало изненађујући. Наиме, уочљив је и с прагматског и графостилистичког аспекта начин обраћања – у другом лицу једине, с истакнутим великим почетним словом (*Твое добродѣтели, Твою премудростъ, Твое благонаклоности, Теби посвятити*). Дакле, имамо распон од аксиоматског уважавања које нам сигнализира двојезичност посвете, до дискретног поштовања с истакнутом нотом пријатељског или пословно-пријатељског односа и међусобног уважавања. Разлоге овоме претпостављамо треба тражити не само у таквом односу између савременика, већ вероватно и у животној филозофији и чувеној народској прагматичности (практичности) Књажевој, где би се превелика формалност сматрала погрешном. Поменути конгруентни посесиви су доследно у немаркираној антепозицији па обазриво можемо тврдити да је и степен славизираности (синтаксе) ове посвете унеколико мањи – разлог томе би свакако могао бити поменути однос писца и адресата, али и однос самог адресата ка народном језику. Изузетак од синтагматске неутралности поменутих посесива налазимо у последњим редовима, који свакако предстаљују део клишеа, обрасца писања посвете, с имплицитним свеколиким славеносрпским елементима, *Высочества Твоего кліѣнтъ благовѣйнѣишій*. Осим изузетне славизираности ове кратке аутографске секвенце, ваља истаћи и лексему *кліѣнтъ* која иде у прилог нашој претпоставци о пословно-пријатељском односу Јоакима Вујића и Милоша Обреновића. Нарочито, ако узмемо у обзир да је нередак потпис на овим местима био, на пример, *покорнѣишій и нижайшій слуга*.

Посвете кнегињи Љубици и славеносрпској списатељици Евстахији Арсић су на француском, језиком популарне и најдоступније (женске) књижевности тога времена, издате су у распону од две године, па се може претпоставити и одређени манир времена у томе. Обраћање обема је формално,

великим почетним словом су обележене титуле и звања, као и формалне посесивне и личне заменице у тексту. Аутор се потписује са *покорнѣйший и низжайший слуга*, односно *рабъ*. Очекиван пратилац тога је изузетна славизираност целог текста посвете, а за разлику од посвете кнезу Милошу. Слична је ситуација и са два посветама црквеним великодостојницима, које представљају најраније и најкасније објављено Вујићево дело.⁸ Двојезичност је с обзиром на Вујићево поштовање које је имао према цркви (која му је неретко била и животно уточиште) очекивана, текст изузетно формалан и високога регистра. Посвета тршћанској општини је писана и на италијанском што се чини јако прикладним, такође је формалнога стила, нешто дужа од осталих будући да у њој аутор набраја знамените Србе у Трсту који су му на некакав начин помогли у животу и самом штампању дате књиге.

Може се извести закључак да су све двојезичне поруке изузетно високога регистра, с изразитим степеном славизираности и на графостилистичком и на синтаксичком плану, изузев посвете Милошу Обреновићу, чему сведоче формална или мање формална употреба заменица, синтагматски ред речи, те Вујићев потпис на крају – у пет посвета је то *слуга*, а у оној посвећеној Књазу – *клијент*.

Једнојезичне су поруке посвећене појединцима који нису ни државни ни црквени поглавари, већ најчешће трговци (купци) који су финансирали штампе датог Вујићевог дела, уз једну посвету панчевачкој општини. Дакле, може се констатовати социолингвистичка, односна прагматска условљеност самога концепта посвете и у овом случају; Вујићев однос или заправо његов став према њима је доста слободнији, форма посвете је слободнија такође, ослобођена изузетно формалног језичког паралелизма. Ипак, концепт посвете је и даље изразито формулаичан, и у овим посветама је јасно, графостилистички издвојена прва, насловна страна њена, структура другог, ширег дела посвете такође у одређеној мери клишетирана.

Одабир лексике у обраћању (Любезна Браћо и Прїятели мои драгіи, ЦИП; БЛАГОПОЧТЕНОРОДНЫЙ Господару Брате, КШ; Дражайший брате Евѣмїе, БЕР) је оно што ове посвете додатно издваја и наговештава приснији тон који би се према нашој претпоставци могао манифестовати у мањој славизираности текста на граматичком и лексичком плану.

Хипотеза да би језик посвете, односно одабир елемената из одређенога регистра, могао бити условљен временом и местом писања, односно издавања (дијахронијска и дијатопијска условљеност) није дала очекиване резултате, те остаје да исту докажемо на централним деловима текста Вујићевих дела, нарочито оних у којима је заступљеност народнога језика очекиванија (драме, делови путописа...). Наиме, претпоставку да би се језик Вујићевих дела писаних у ранијем стваралачком преиоду, те оних писаних (штампаних) изван Србије (у монархији) одликовао већом славизираношћу у односу на потоње, односно оне писане и штампане у (Кнежевини) Србији – није било

⁸ Податак који иде у прилог тврдњи с краја рада да немамо довољно доказа за хипотезу о дијахронијској (и дијатопијској) условљености одабира језичких средстава одређенога регистра, бар не на нивоу дискурса посвета.

могуће доказати на кратком и предиктибилном дискурсу Вујићевих (славеносрпских) посвета.⁹

4. Закључак. Језичко-стилска анализа, првенствено анализа (графо) стилистичких елемената, те анализа синтаксе Вујићевих посвета, показала је да је овај специфични дискурс у свему сагласан са доминантним језичким особинама славеносрпске епохе; даље, да се по степену славизираности и формулаичности текста може говорити о градуалности у низу посвета–предговор–основни текст, где би језик посвета био „највиши” виши регистар. Одабир елемената одређеног регистра, народног или славеносрпског, прагматски је условљен – зависи од угледа и статуса особе којој се дело посвећује, али и од Вујићевог личног односа са њом и према њој. О дијахронијској и дијатопијској условљености одабира елемената не може се говорити, разлог томе су невелика дужина текста посвете и њена изразита униформност. Верујемо да ће хипотеза о таквој каузалности бити доказива на дискурсу основног текста дела Јоакима Вујића.

ЛИТЕРАТУРА

- Ковачевић 2012:** Милош Ковачевић, *Лингвостилистика књижевног текста*, Београд: Српска књижевна задруга.
- Ковачевић 2015:** Милош Ковачевић, *Стилистика и граматика стилских фигура*, Београд: Јасен.
- Матић 2020:** Томислав Матић, Елементи разговорног стила као репрезенти народног језика у драмама Јоакима Вујића, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 49/1, 137–148.
- Милановић 2018:** Александар Милановић, Славеносрпски текст, *Семинар српског језика, књижевности и културе, Предавања*, 7, МСЦ, Филолошки факултет, 131–139.
- Милановић 2019:** Александар Милановић, Језичко-стилска анализа Вукове посвете у *Писменици* (1814), у: *Вуков век*, Београд: Чигоја штампа, 99–115.
- Младеновић 1995:** Александар Младеновић, Предговор у грачаничком Октоиху (1539) и поговори у милешевском Псалтиру (1544) и Молитвенику (1546) – текстуалне и филолошке напомене, *Зборник Мајнице српске за филологију и лингвистику*, 36/1, 63–70.
- Младеновић 2008:** Александар Младеновић, Посвета Стефана Живковића у књизи „Прикљученија Телемака” (1814). Текст и филолошки коментар, у: *Историја српског језика (одабрани радови)*, Београд: Чигоја штампа, 316–360.

⁹ Трагови дијатопијске условљености могли би се тражити у могућој специфичности текста посвете у односу на место штампања. Девет од једанаест посвета штампано је у Будиму (*йечайни Кралевскога Всеучилища Пецанскаго*), те бисмо могли говорити о евентуалним устаљеним обрасцима штампариије или самога штампара, а у односу на две посвете објављене у Београду, односно Карлштаду (Карловцу).

Никић 1975: Љубомир Никић, Једна Даничићева посвета кнегињи Јулији Обреновић, *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, 41, Београд, 99–100.

Никић 1984: Љубомир Никић, О првобитној Његошевој посвети *Огледала српског* А. С. Пушкину, *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, 47–48, Београд, (1981–1982), 148–151.

Савић 2009: Свенка Савић, Анализа дискурса посвете, прилог истраживању формулаичких тесктова, *Ријеч, часопис за науку о језику и књижевности*, Никшић, 2, 7–29.

Цветковић Теофиловић 2016: Ивана Цветковић Теофиловић, Обележавање квантитета слогова у славеносрпској епоси на примеру две посвете драми *Младен и Доброљуб* Константина Пеичића, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, 59/1, 27–48.

Tomislav Matić

LINGUOSTYLISTICS OF JOAKIM VUJIĆ'S DEDICATIONS

Summary

The linguistic and stylistic analysis, primarily focusing on the analysis of (grapho)stylistic elements and syntax in Vujić's dedications, has shown that this specific discourse is entirely in line with the dominant linguistic characteristics of the Slaveno-Serbian epoch. Furthermore, it suggests that the degree of Slavic influence and formulaicity in the text allows us to speak about a structure in a sequence of dedications – preface – main text. The choice of elements from a specific register, whether the vernacular or Slaveno-Serbian, is pragmatically conditioned and depends on the prestige and status of the person to whom the work is dedicated, as well as Vujić's personal relationship with and attitude toward that person. Regarding the diachronic and diatopic conditioning of element selection, it cannot be discussed due to the text's short length and its pronounced uniformity. We believe that the hypothesis about such causality will be substantiated in the discourse of the main text of Joakim Vujić's work.

Key words: dedication, Joakim Vujić, the vernacular, Slaveno-Serbian, word order, syntax, pragmatics.